

IBORALAR-MA'NAVIYAT KO'PRIGI

Ibragimova Ominaxon Farxodbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 202-guruh talabasi

Usmonova Xurshida Aybekovna

Andijon davlat pedagogika instituti PhD dotsenti

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada iboralarning xalq ma'naviyati, milliy tafakkuri va nutq madaniyatidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Iboralarning xalqning tarixiy tajribasi, axloqiy qarashlari hamda ma'naviy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim frazeologik birlik ekanligi yoritilgan. Shuningdek, maqolada iboralarning yosh avlod tarbiyasidagi ahamiyati, milliy til jozibasini saqlashdagi o'rni hamda badiiy nutq ta'sirchanligini oshirishdagi vazifalari misollar asosida ochib berilgan. Tadqiqot natijasida iboralar xalq ma'naviyatini avlodlarga yetkazuvchi muhim ma'naviy ko'priklar ekanligi asoslab berilgan.

KALIT SO'ZLAR: ibora, frazeologiya, ma'naviyat, milliy qadriyat, nutq madaniyati, xalq tafakkuri, til boyligi.

Фразеологизмы – мост духовности

АННОТАЦИЯ. В данной статье с научной и теоретической точки зрения анализируется роль идиом в народной духовности, национальном мышлении и речевой культуре. Подчеркивается, что идиомы являются важными фразеологическими единицами, отражающими исторический опыт, моральные взгляды и духовные ценности народа. В статье также раскрывается важность идиом в воспитании молодого поколения, их роль в сохранении очарования национального языка и их функции в повышении эффективности художественной речи на примерах. В результате исследования обосновывается, что идиомы являются важным духовным мостом, передающим народную духовность из поколения в поколение.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: идиома, фразеология, духовность, национальная ценность, речевая культура, народное мышление, языковое богатство.

Idioms as a Bridge of Spirituality

ANNOTATION. This article analyzes the role of idioms in folk spirituality, national thinking and speech culture from a scientific and theoretical perspective. It

highlights that idioms are important phraseological units that reflect the historical experience, moral views and spiritual values of the people. The article also reveals the importance of idioms in the upbringing of the younger generation, their role in preserving the charm of the national language and their functions in increasing the effectiveness of artistic speech based on examples. As a result of the research, it is substantiated that idioms are an important spiritual bridge that conveys folk spirituality to generations.

KEYWORDS: idiom, phraseology, spirituality, national value, speech culture, folk thinking, linguistic richness.

METODOLOGIYA. Mazkur tadqiqotda iboralarning xalq ma'naviyati, milliy tafakkuri hamda nutq madaniyatidagi o'rnini yoritishda bir qator ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini frazeologiya, lingvokulturologiya va nutq madaniyatiga oid ilmiy qarashlar tashkil etdi. Tadqiqot jarayonida, avvalo, tavsifiy metod asosida iboralarning ma'no xususiyatlari, ularning xalq ma'naviy qadriyatlarini ifodalashdagi o'rni tahlil qilindi. Shuningdek, semantik tahlil yordamida iboralarning mazmuniy qatlamlari, obrazlilik darajasi hamda axloqiy-tarbiyaviy mazmuni o'rganildi. Maqolada qiyosiy tahlil metodidan ham foydalanilib, ayrim iboralarning nutqdagi qo'llanish xususiyatlari va ularning badiiy adabiyotdagi vazifalari o'zaro solishtirildi. Lingvokulturologik yondashuv asosida esa iboralarda xalqning urf-odatlarini, milliy tafakkuri va ma'naviy qarashlari qanday aks etishi yoritildi.

ILMIY YANGILIK: Mazkur maqolada iboralarning faqat til birligi sifatidagi emas, balki xalq ma'naviyatini saqlovchi va avlodlarga yetkazuvchi ma'naviy-ko'priklar vazifasini bajaruvchi vosita sifatidagi o'rni yangi yondashuv asosida tahlil qilindi. Tadqiqot davomida iboralarning yosh avlod tarbiyasi, milliy tafakkurni shakllantirish hamda nutq madaniyatini rivojlantirishdagi ahamiyati aniq misollar orqali yoritildi. Shuningdek, globallashtirish sharoitida unutilib borayotgan ayrim milliy iboralarning ma'naviy va tarbiyaviy qiymati ochib berilib, ularni ta'lim jarayonida keng qo'llash zarurligi asoslandi.

KIRISH. Til xalqning ma'naviy boyligini aks ettiruvchi eng muhim vositalardan biridir. Ayniqsa, iboralar xalqning hayotiy tajribasi, dunyoqarashi va axloqiy qadriyatlarini o'zida mujassam etadi. Shu sababli iboralar ma'naviyat ko'priklari sifatida avlodlar o'rtasidagi ruhiy va madaniy bog'liqlikni ta'minlaydi. Ular nutqning ta'sirchanligini oshirib, inson fikrini obrazli va mazmunli ifodalashga xizmat qiladi. Bugungi kunda iboralarni o'rganish va ulardan to'g'ri foydalanish milliy til hamda ma'naviyatni asrashda muhim ahamiyat kasb etadi.

ASOSIY QISM. Iboralar xalqning ma'naviy dunyosi, tafakkuri va milliy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim til birliklaridan biridir.¹ Ular xalqning asrlar davomida to'plagan hayotiy tajribasi asosida shakllanib², avloddan-avlodga ma'naviy meros sifatida o'tib keladi. Shu sababli iboralar nafaqat nutqni bezovchi vosita, balki xalq ruhiyati va dunyoqarashining yorqin ifodasi ham hisoblanadi. Har bir ibora zamirida muayyan hayotiy kuzatuv, tarbiyaviy g'oya va axloqiy xulosa mujassam bo'ladi. Masalan, "ko'z qorachig'iday asramoq" iborasi³ insonning biror narsaga nihoyatda ehtiyotkorlik va mehr bilan munosabatda bo'lishini bildiradi. Bu ibora orqali xalqimizning qadrlash, asrab-avaylash kabi insoniy fazilatlari namoyon bo'ladi.

Frazeologik birliklar insonning ichki kechinmalari va ruhiy holatini ta'sirchan ifodalash imkonini beradi⁴. Masalan, "yuragiga o't yoqmoq" iborasi kuchli qayg'u va iztirobni bildirsa, "ko'ngli tog'dek ko'tarildi" iborasi insonning cheksiz quvonchini obrazli tarzda aks ettiradi. Oddiy gap orqali ifodalash qiyin bo'lgan hissiy holatlar iboralar yordamida yanada ta'sirchan va mazmunli ko'rinishga ega bo'ladi. Shu jihatdan iboralar tilning badiiy-estetik imkoniyatlarini kengaytiradi va nutqning jozibadorligini oshiradi.

Iboralarda xalqning ahillik, birdamlik va insonparvarlik haqidagi qarashlari ham aks etadi⁵. Masalan, "bir yoqadan bosh chiqarmoq" iborasi hamjihatlik va birlikni anglatga, "yelka tutmoq" iborasi qiyin vaziyatda yordam berish ma'nosini bildiradi. "Ko'ngliga tugmoq" iborasi esa insonning muhim fikr yoki niyatni qalbida saqlashini ifodalaydi. Bunday iboralar xalqning ma'naviy qadriyatlarini, insonlar o'rtasidagi munosabatlarni va axloqiy mezonlarni yoritishda muhim o'rin tutadi.

Badiiy adabiyotda ham iboralar alohida ahamiyatga ega. Yozuvchi va shoirlar qahramonlarning ruhiy holatini ochib berish, voqealarning ta'sirchanligini kuchaytirish hamda asarning xalqchilligini ta'minlashda iboralardan keng foydalanadilar. Ayniqsa, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon va Oybek kabi adiblar asarlarida xalqona iboralar ko'plab uchraydi. Bu esa asar tilining tabiiy, ravon va o'quvchi uchun tushunarli bo'lishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, iboralar yosh avlod nutq madaniyatini rivojlantirishda ham muhim vosita hisoblanadi.

Bugungi globallashuv davrida ayrim milliy iboralarning iste'moldan chiqib borayotgani kuzatilmoqda. Chet tillarining ta'siri natijasida yoshlar nutqida oddiy va

¹ Mahmudov N. *Til va ma'naviyat*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2013. – B. 18.

² Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – B. 24.

³ Rahmatullayev Sh. *O'zbek tilining frazeologik lug'ati*. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. – B. 7–9.

⁴ Yo'ldoshev B. *Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari*. – Toshkent, 2007. – B. 42.

⁵ Mahmudov N. *Til va ma'naviyat*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2013. – B. 27.

qisqa iboralar ko'payib, milliy frazeologik boylıklardan foydalanish kamaymoqda⁶. Shu sababli ta'lim jarayonida, ommaviy axborot vositalarida va badiiy adabiyotlarda iboralardan keng foydalanish zarurdir. Chunki iboralar xalqning tarixiy xotirasini saqlaydi, milliy tilning jozibasini boyitadi va ma'naviy merosni kelajak avlodga yetkazadi. Demak, iboralar xalq ma'naviyatini mustahkamlovchi va avlodlarni bir-biri bilan bog'lovchi muhim ma'naviy ko'priklar vazifasini bajaradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, iboralar xalqning ma'naviy boyligi, milliy tafakkuri va tarixiy tajribasini o'zida aks ettiruvchi muhim til birliklaridir. Ular inson nutqini obrazli, ta'sirchan va mazmunli qiladi hamda xalqning axloqiy qarashlari, urf-odatlarini va qadriyatlarini avlodlardan avlodga yetkazishga xizmat qiladi. Ayniqsa, yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda iboralarning o'рни beqiyosdir. Shu sababli iboralarni o'rganish, ularni nutqda to'g'ri va o'rinli qo'llash milliy tilimiz va ma'naviyatimizni asrashda muhim ahamiyat kasb etadi. Demak, iboralar xalq ma'naviyatini mustahkamlovchi va avlodlarni bir-biri bilan bog'lovchi ma'naviy ko'priklar vazifasini bajaradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Rahmatullayev Sh. *O'zbek tilining frazeologik lug'ati*. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
2. Hojiyev A. *O'zbek tili frazeologiyasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
3. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Madvaliyev A. *Hozirgi o'zbek adabiy tili*. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010.
5. Yo'ldoshev B. *Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari*. – Toshkent, 2007.
6. Mahmudov N. *Til va ma'naviyat*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2013.

⁶ Hojiyev A. *O'zbek tili frazeologiyasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2008. – B. 11–13.